

I MAGO BÈ A LA KA MUN DŌN NI I YE DIÑE KA LAKANALI **LAJINI KÈ** **TUGUN (LAJINI NŌKANTA)**

I don na sisan [...], a le ye Erɔpu jamana dɔ ye.

Erɔpu jamanaw ye:

Erɔpu Jekulu jamana tɔnden 27: Ositarali, Beliziki, Bulgari, Kurawasi, Sipre, Cɛki, Dannimariki, Esitoni, Filandi, Faransi, Alimaɲi, Gerɛsi, Hongiri, Itali, Lativiya, Litiyoni, Likizanburu, Malita, Payiba, Polandi, Porotigali, Irilandi Jamana, Oromani, Silovaki, Siloveni, Esipaɲi, Suwedi ani

jamana 4 wɛrɛw: Isilandi, Layisesitayini, Norovɛzi ani Suwizerlandi.

Lapini nɔkanta ye mun ye?	3
Taabolo ye mun ye?	5
➤ Sigida 1: i ka lapini ka kan ka ke tugun ni ka a bil	5
➤ Sigida 2: i ka lapini segesegele folo	-
➤ Sigida 3: i ka lapini segesegele kosebe	-
➤ Sigida 4: jaabi min be i ka lapini ko la	-
I ka hakɛw ye jumen ni jumen ye?	-
I ka ketaw ye jumen ni jumen ye?	-
Ni e ma i ben i ka wajibi koketaw ma, o kololow ye jumen ye?	-
I bɛna dɛmɛ kɛrɛnkɛrɛnnen ni i mago be a la	-
Ni i bɛ fɛ ka segin i ka jamana konkɔ, mun be kɛ?	-

➤ LAJINI NOKANTA YE MUN YE?

Ni i ye i lajini ke diɗe ka lakanali nofe (a donnen fanan ni kalifayɗo ye) siɗe filanan na walima ka teme o kan Erɗu jamana o jamana kono, i ka lajini kura be wele ko lajini nokanta.

I ka lajini kura ye lajini nokanta de ye hali ka a soro i ka kosa lajini kera Erɗu jamana were la.

Lajini nokanta te weleli ye ka nesin i ye latige kosa min soro ma. I be se ka lajini nokanta ke doron de ni a ye a soro i ka kosa lajini kuncera. O koro ko:

- i ye latige do soro i ka kosa lajini ko la
- weleli si te senna, ani
- weleli bilali waati dan sera.

ka ban kosa latige ma doron, o te kun ye min be a to i ka lajini ke diɗe ka lakanali nofe kokura.

Ni i ye lajini nokanta do ke, i ma mago be a la ka **fen kuraw jira (i n'a fo dalilu wala sebenw)** minnu be i lajini jukromatintin ko i mago be diɗe ka lakanali la.

Fen kuraw ye fenw ye minu be deme don i ka lapini la ani i ma se ka minnu jira i ka kosa lapini (w) waati la.

Fen kuraw be se ka sebenw wala dalilu minnu soro wala ko minnu temena latige don kofe i ka kosa lapini, misali la:

- ko kura minnu kera i la
- ko kura minnu kera i faso la
- ye lema minnu kera i yere ka jenamaya la.

Cogoya do la, fen kuraw be se ka ke fenw ye minnu tun be yen i ka kosa lapini waati la, ni nin kun ninnu do kera.

- I tun te se ka o fen kuraw don i ka kosa lapini waati la.
- Kun puman kama, i te se ka kuma o fen kuraw ko la. O cogo la, i mago be ke a la ka o kunw jefo.

I ye kunnafoni minnu di i ka kosa lapini senfe, olu bena ta bala. Cogo o cogo, i ka kosa lapini tena segesege tugun.

TAABOLO YE MUN YE?

Ni ye nɛmɔɔɔw kunnaɓoni kaban ko i bɛna i kanbo diɓe ka lakanali nofe tugun (min bɛ wele ko noƙanta laɓini), sigida caman bɛ o taabolo koɓo.

SIGIDA 1. I ka tɔɔsɛn ka kan ka ke kokura ni ka a bila.

Tɔɔsɛben ni bilali sen bɛ nin cogoya ninnu la.

I bolokɔɓɔnin bɛ da.

I ja bɛ ta.

I bɛ jininka ka i ka bugunnatige sɛben bɛɛ jira, taama ni sɛben doɔwɛ o doɔwɛ minnu bɛ i bolo.

A be jini i fe i k'i ka kumapɔgɔn kunnafoniw jɛya
(adɛresi, telefoni nimɔɔ ani adɛresi imɛyɛli).

I be furakeli segesɛgeli kɛ.

E ni i yɛɛ bolofɛnw be se ka jini. I yɛɛ bolofɛnw be
to i taya la ani u be lassegin i ma, fo ni a kɛra ko
bolofɛn dɔ be i bolo min ka jugu.

I bɛna jininka ka

- i ka dudenw fana ko la minnu sigilen be o jamana
kɔɔ wala Erɔpu jamana wɛɛ (ni a be yi);
- ka nɔkanta lapini kɛ kunw nɛfɔ.

A bɛna nini i fɛ i ka nin ko ninnu kɛ.

- Kunnaƴoni ye sɛbɛnw fɛn o fɛn bɛ i bolo, olu bɛɛ ka i ka laɲini jukɔɔmatintin. I ye nɔkanta laɲini kɛ ni fɛn kura minnu ye, olu sen bɛ o la. Fɛn kuraw bɛ se ka kɛ kokura ye ni tiɲɛ ye ka a jira ko i mago bɛ diɲɛ ka lakanali la.

- Nininkaliw jaabi i ka kɔsa laɲiniw ko la diɲɛ ka lakanali nofɛ.

I bɛ kunnaƴoni fɛn o fɛn fɔ ɲɛmɔɔw ye, u bɛ to gundo la. I bɛ ka lakanali nini mɔɔɔ minnu fɛ, olu tena kunnaƴoni di tɔw ma.

Togoseben kafe, seben kerengerennen be di i ma ka jira ko i ka lapini ni togoseben kera. Ni i ye togoseben kalan o seben bila, i be seben kerengerennen do saro min be a jira ko i ye dije ka lakanali lapinikebaga ye.

I ka kan ka o ta i bolo tuma bee.

Sigida 2. I ka lapini segesegele folo

Ni i ka lapini bilala kaban, fen nata ye segesegele folo de ye.

Segesegele folo konona na, jemogow be a laje i ye fen minnu bila ni olu ye kura ye ani ni u bena i ka kosa lapini jaabi falen ban kera min na.

Segesegele folo konona na, wele be se ka bila i ma pininkali ko la. Ni wele ma bila i ma pininkali ko la, segesegele be ke i ye fen minnu bila doron de kan jenamaya la.

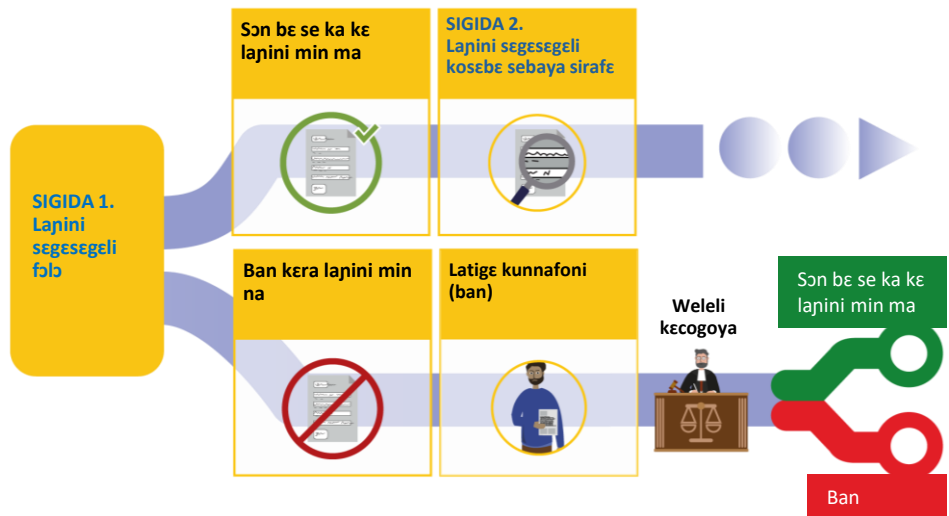
Iko segesegele folo jaabi, i ka lapini be se ka ta bala:

- **son be se ka a la**, walima
- **ban be se ka i la**.

Ni son be ka ke i ka lapini la, i ka lapini be se ka segesege kosebe. O koro ko i bena teme sira kelenw de fe iko kalifayoro taabolo juman.

Ni ban kera i ka **lapini la, a tana segesege kosebe ani taabolo be kuncu.**

Jemagow bena i kunnafo ni kun minnu na son ma ke i ka lapini na. Seben be ci i ma ka i kunnafo ni latige la. Ni i ma son latige ma, i be se ka weleli ke o kama. I be se ka sariya laadilikela jini (soronadonbaa) fu ka i ka i demu ka weleli ke.

Son be se ka i ka lapini ma ni i ye fen kuraw jira i ka lapini koro ani o fen kuraw be a jira ko i mago be dije ka lakanali la.

Ban kera i ka lapini ma ni i ma na ni fen kuraw ye minnu be a jira ko i mago be dije ka lakanali la.

Ni a yera ko sɔn bɛ se ka kɛ i ka laɲini ma, nin sigida ninnu bɛ bila baara la.

SIGIDA 3. I ka laɲini sɛgɛsɛgɛli kosɛbɛ

Ni sɔn bɛ se ka kɛ i ka laɲini ma, ɲɛmɔɔw bɛ a laɲɛ kun jumɛnw la i bɛ ka diɲɛ ka lakanali ɲini ani mun na i tɛ fɛ ka sɛgin i ka i faso la (min bɛ wele ko sɛgɛsɛgɛ dunnen). Ni sɔn kɛra i laɲini ma, a bɛ sigida kɛlenw la iko kalifayɔɔ taabolo ɲuman. O bɛ ni a ta, i ka nokanta laɲini sɛgɛsɛgɛli bɛna lateliya.

Wele bɛ bila i ma ɲininkali kama, fo ni ɲɛmɔɔw ye u tilen ka latigɛ ka kɛɲɛ ni i ye fɛn minnu bila i ka dosiye la.

FURAKELI SɛGɛSɛGɛli

Jamana ɲɛmɔɔw bɛ se ka i bila ka furakeli sɛgɛsɛgɛli dɔw kɛ ka kɛɲɛ ni nimatɔɔɔ ni gɛɛya sɛbɛ taamaseerew kɔɔlen. Lajɛli bɛ kɛ fu ani i bɛna ɲininka ka i ka yanmaruya di a ko la.

Jaabiw bɛna di i ma laɲɛli ko la, minnu bɛna jatɛ i ka laɲini sɛgɛsɛgɛli sɛnfɛ. Ni jamana ɲɛmɔɔw ma laɲɛli laɲini, i yɛrɛ bɛ se ka laɲɛli laɲini ni i yɛrɛ ka musaka ye.

SIGIDA 4. Latige i ka lapini kan

Ƴemɔɔw bɛna i la dɔnniya sɛbɛn ni sɔn kɛra i ka diɲɛ ka lakanali ma walima ni sɔn ma kɛ ma.

WELELI KECOGOYA

Ni i ma sɔn latige, i bɛ se ka weleli kɛ a ko la.

➤ I KA HAKƐW YE JUMƐNW YE?

HAƐƐ BƐ I BOLO KA TO YEN NI KA KUNBENNI DƐMƐ NI DƐMƐ WƐRƐW SƐRƐ

Ni i siƐe ƒɔɔ don ka nɔkanta laƐini ƙƐ, cogo ɲuman na, i yanmariyalen don ka to o jamana ƙɔɔ fo i ka laƐini segeƐgeƐli ka ban.

! Yanmaruya tena se ka di i ma ka to yen i ka laƐini segeƐgeƐli waati la ni:

- ni i ka nɔkanta laƐini filanan wala caman de don, wala
- i ka i kanɔɔ diƐe ka lakanali nɔƐe dɔɔɔn walasa ka i ka bɔli jamana ƙɔɔ kuntaala janya.

! Yanmaruya tena se ka di i ma ka to yen i ka welili taabolo waati la. O cogo la, i bƐ kunnafoni ɲemɔɔɔw ƐƐ o kunw kunkan ani ni i bƐ se ka laƐini ƙƐ yanmaruya ka di i ma ka to yen i ka weleli taabolo waati la ani cogo di.

I ka sigi ƙɔɔɔna na, i bƐna kunbenni dƐmƐ ni dƐmƐ wƐrƐw sƐrƐ; o bƐ ni a ta, dɔ bƐ se ka bɔ olu la ka da ɲemɔɔ min ka baara don kelen ka latige kan. I bƐ se ka kunnafoniw sƐrƐ i ka kunbenni cama dƐmƐ ni dƐmƐ wƐrƐw kan seben wƐrƐ ƙɔɔ.

HAKE BE I BOLO KA KANYELEMALI SORO

Ni i te kan me kanyelemabaga do be i dema ka kuma ni jemogow ye i ka lapini togoseben ni a bilali senfe ani i ka jininkali waati fana. Musaka ko te kanyelemabaga ka ko la.

I BE SE KA NINI CE WALIMA MUSO KA KE KANYELEMABAGA NI JININKALIKELA YE I KA JININKALI SENFE, NI O BE I DEME KA I KONO KUMA BEE FO

Ka kepe ni i ka daliluw ye ani ni o mogow be soro, i ka lapini na to a ma.

I ka sariya bi laadilikela ka kunnafoniw di jeməgw na waasa o u be se ka kunnafoni di u ma tuma be i ka cogoya ko la.

I be se ka i kanbo ni ka kuma ni UNHCR ye walima u jẹrọgọn jekuluw kalifayoro taabolo sigida bee la.

UNHCR kumaɓarɓaɓɓa kunnafoniw be se ka saro
UNHCR webupazi kan kalifayɗo jiniini taabolo
kan <https://help.unhcr.org/>

15

I KA WAJIBI KOKETAW YE JUMENW YE?

TUGU NIN JAMANA IN SARIYAW KƆ

TO JAMANA KƆNƆ I YE I KANBO DINƆ KA LAKANALI NƆFƆ YƆRƆ MIN NA

I kana a laje ko i be taa Erɔpu Jamana were la. I be se dɔɔn ka taa Farajela Jamana were kan ni o yanmaruya dira i ma nɛmɔɔw fɛ.

AW YE AW JIJA KA JAMANA NƆMƆGƆW BƆ SE KA I LASƆRƆ ANI I BƆ I KA NƆGƆNYE DONW LABATO

I ka kan ka ye nɔɔɔnyew bɛɛ kɛnɛ kan ni a pinina i fɛ tuma o tuma nɛmɔɔw fɛ. I ka kan ka kɛ yen a wwati la. Ni i tɛ se ka kɛ nɔɔɔnyew kɛnɛ kan kun dɔ la, nɛmɔɔw kunnafoni joona ani ka nɛfɔli o ko la.

I NI NEMOGOW KA JE KOSEBE

I a lapinina, i ka kan ka nin fen ninnu ke.

- I yere ka kunnafoniw di, sebenw ni kunnafoni werew min be i ka lapini jukoromatintin.

- Ka bugunnantige sebenw di. Ni u te i bolo, a jefo mun na.

- I bolokononinw dara ni ja tara wa.

- I ka lapini seben bila don folen ni a yoro la.
- I kunkan jininkaliw ke ani ka jaabi di jininkaliw la pininkali senfe.

- Ka son ka i yere jini ni ka i bolofenw jini, ni nemogow Polisiw mi be jamana lafiya maraye a lapini ka a ke o cogo la. Ninini bena ke a ka kan yoro min na doron de ani o be jefo. Nemogow bena jinini kunw jefo. Ninini bena ke a tigilamogwo jukon na de fe ani a be ke cogo la min be bonya da i danbe kan.

TINE FO

I be min fo, o nafa ka bon kosebe i ka lapini dannaya koson. O de koson i ka kan ka tilen ni ka kunnafoni tilennenw bee di i ka bugunnatige ko la, denbaya, faso, kun minnu ye a to i bora i faso la ani hun mi na i be fe ka segin.

I hakili te se ka to fen bee la, o la i tena se ka nininkaliw bee jaabi. O cogo la, kana jaabiw dilan nka a jefo ko hakili te a la.

KUMAJOGONYA KUNNAFONI JELENW DI ANI I KA SE KA SORO

Jemogow ka kan ka i lasoro ka kepe ni i ka dipe ka lakanali lapini ye.

Ni i ka aderesi, imeyeli walima telefoni nimoro falenna, jemogow ladonniya joona.

! I hakili to a la, i ma kan te ka taa ka i ka lapini to ka segesege.

Ni i be ka bila dagayoro do la, i ma kan te ka taa fan were ni jemogow ka yanmaruya te.

KUNNAFONI NI SEBEN FEN O FEN BE SE KA I KA LAPINI DEME, OLU BEE BILA

A be se ka ke i te wele ka pininkali ke ani taabolo be surunya kosebe, ka tile dama dɔɔni dɔɔɔn walima lere dama dɔɔni dɔɔɔn ta. Nka, a nafa ka bon i ka kunw bee fo nemɔɔɔw ye joona ani fen kuraw i be lapini ke minnu kama tugun. I ka kan ka seben jonjonw jira, o be se ka ke yɔɔɔ o yɔɔɔ. I ma kan te ka seben fu bila.

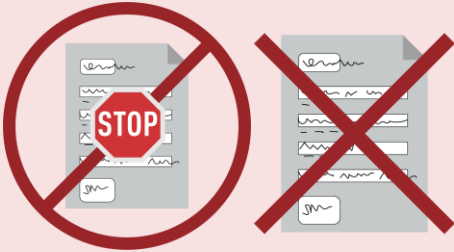

I ka kan ka seben be di joona ni i be ka i ka lapini bila tuma min na. Ni sebenw te i bolokɔɔ sisan, i ka kan ka u bila ni i ye u sɔɔɔ tuma min na joona, i ka pininkali senfe.

NI I MA I BEN I KA WAJIBI KOKETAW MA, O KOLLOLAW YE JUMEN YE?

I KA KALIFAYCRO JINI TAABOLO BE LAJO

I ka lapini be jate ko a bora a la **walima ban kera a la**. O koro ye i be se ka bone i ka diɲe ka lakanali lapinibagaya la ani hake minnu sirilen be o la.

O bena ke ni i banna ka:

- kunnafoniw di ni u jinina i fe
- i bolokononin dalen walima ja talen ka ke i bolo
- i ka adɛresi di
- jininkaliw jaabi i ka jininkali senfe, ni do be yen

A bena ke fana ni i:

- ma i ka seben bila waati folen konɔ ka soro kun jonjon te a la
- ma jininkali ke ka a soro kun jonjon te a la
- ma fen lase nemogow ma ni o jinina i fe
- ma to yoro la i diyagoyalen ka to yoro min na
- te se ka lasoro nemogow fe
- bora jamana konɔ.

I be ka a latige fana ka i ka seben labo waati bee i ka kalifaycro taabolo sigiba bee la, misali la, ni i ye a latige ka segin i ka jamana la. O la, i be bone i ka diɲe ka lakanali lapinibagaya la.

DO BE SE KA BO KUNBENNI DEME NI DEME WEREW LA WALA KA U LAJO

Cogoya dɔw la, ɲemɔɔw **marabolo** be se ka a latige ka do bo deme dɔw la walima ka u lajo. ɲemɔɔw be i kunnafoni o latige suguya la ka seɓen ke i ka koɲe lajeli kɔfɛ. ore

I be se ka kunnafoni caman sɔɔ seɓen were kɔɔ Doiroi ni mi I ye kan ka ke jamana kono.

I KA LAJINI BE SE KA GELEYA SORO

Ni i ye kunnafoni kunntanw walima fuw di i ka bugunnatige ko la walima i ka lajini seɓen, walima ni i ye seɓenw tiɲe wala ka u bayelema, o be se ka kɔɔɔ jugu lase i ka lajini ma.

- Ban be se ka ke i ka lajini ma ani i tena se ka diɲe ka lakanali sɔɔ.

- I ka lajini be se ka segeɓe kalifayɔɔ taabolo dance (ni o kera, i be kunnafoni kerenkerennen do sɔɔ taabolo ko la).

Diɲe ka lakanali seɓen be se ka mine i la fana ni ɲemɔɔw boɔa a kalama ko i ma tiɲe fo kalifayɔɔ taabolo waati la.

I BE DEME KERENKERENNEN SOJO NI I MAGO BE A LA

I ka kan ka jemogwɔw ladɔnniya joona ni i mago be deme kerenkerennen la. O magow be se ka ke fen suguya camanw ye i n'a fo konɔmaya, bana, walima hakilinakow, fanga wala ce-ni-musoya walejugu.

Jemogwɔw be i ka cogoya laje ani u be se ka deme were don i la ka i ka kalifayɔɔ taabolo ko nɔgɔya. Misali la, u be se ka kɔɲe to baarakela kerenkerennenw bolo walima ka kalifayɔɔ taabolo kuntaala bereben.

NI I BƐ FƐ KA SEGIN I KA JAMANA KƆNƆ, MUN BƐ KƐ?

Kalifayɔɔ taabolo waati o waati, i bɛ se ka a latige i yɛrɛ ye ka segin i ka:

- i ka jamana walima
- yɛlɛma jamana dɔ kɔnɔ walima jamana wɛrɛ, ni yanmaruya bɛ i bolo ka o kɛ.

Ni i ye a latige i yɛrɛ ye ka segin, i ka diɲɛ ka lakanali taabolo bɛ laɲɔ walima ka a bɔ a ma ani yanmaruya tɛna kɛ i bolo bilen ka to Italie kɔnɔ.

Ni i bɛ fɛ ka segin i yɛrɛ ye, ɲɛmɔɲɔw kumaɲɔɲɔya / baara bɛ jɛkulu min bolo. I bɛ se ka laadili sɔɔ ani demɛ i lakanali ni i kɔsegin cogo ɲuman ko la.

KUNNAFONI SOROLI SEMENTIYALI

Baarakela do be i jininka i ka sementiya ko i ye kunnafoni sorɔ.

Ni i ma fen do faamu walima i mago be jininkali werew la, i be se ka jininkali ke wati bee.

Nin gafe in ye kun ye kunnafonidi dɔɔn de ye. A te hakew walima sariyaw dilan a yere ma. Erɔpu Jekulu Cakeda Logo Kalifayɔɔ ko la (EUA) ye a ka minen yere di, ani ka gafe were dilan ka keɔe ni nin gafe in ye, o yanmaruyalen don EUA fe Erɔpu Jekulu Jamanaw dɔɔn de ma. EUA te sɔn jɔɔɔ walima dannaya baarakɛcogo numan, kɔɔko, dafali, bennen walima dannaya ka jɛsin kunnafoni ma min be gafe kɔɔ Erɔpu Jamanaw fe, ka ke cakɛla were fe. Erɔpu jamana te walima mɔgo o mɔgo be ka baara ke EUA tɔgo la min be se ka ke kunnafoni fe min sɔɔla nin gafe in kɔɔ.

© Erɔpu Jekulu Cakeda kalifayɔɔ pinini, 2025

ISBN 000-00-00-00000-0

doi:00.0000/0000000

AA-00-00-000-BM-C